

Веселовська Лілія Іванівна,
заступник директора
з науково – методичної роботи
навчально – виховного комплексу №13

Компетентнісне зростання вчителя, як запорука саморозвитку особистості учня

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність самоосвітньої діяльності вчителя та розглядаються різноманітні підходи до проблеми професійної компетентності вчителя.

Ключові слова: освіта, вчитель, компетентнісний підхід, самоосвіта, професійна компетентність.

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі перед школою постає завдання створити сприятливі умови для розвитку й саморозвитку особистості учня, забезпечити його пізнавальними засобами, необхідними для ефективного функціонування у суспільстві. Передумовою для виконання такого завдання виступає формування нового змісту навчання як педагогічної моделі втілення культури людства – системи наукових знань про людину, суспільство, природу, техніку; способів діяльності, відображених у правилах, інструкціях, алгоритмах; досвіду творчості; емоційно-ціннісних орієнтацій і ставлень до об'єктів навколишньої дійсності, а також ставлень до оточуючих і самого себе, мотивів і потреб у навчальній, суспільній, трудовій діяльності (В. І. Загвязинський, В. В. Краєвський, О. М. Новиков, М. М. Скаткін та ін.).

Питання організації та вдосконалення змісту навчання актуальне упродовж всього існування школи. Особливо воно загострюється в часи реформування, як тепер, коли в освіті реалізовується ідея компетентнісного підходу та переорієнтації на принципи сталого розвитку. Відповідно соціальної складової концепції сталого розвитку важливим є досягнення не тільки внутрішньої, а й міжпоколінної справедливості. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як головну цінність, концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання [3].

Проблема формування змісту освіти на засадах компетентнісного підходу нині перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців і практиків. О. Є. Лебедев дає таке визначення даного підходу: «Компетентнісний підхід — це сукупність загальних принципів, визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу

та оцінки освітніх результатів». До основних принципів учений відносить наступні положення:

- зміст освіти полягає у розвитку в учнів здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є й власний досвід учнів;
- зміст освіти являє собою дидактично адаптований досвід вирішення політичних та інших проблем;
- сенс організації освітнього процесу полягає у створенні умов для формування в учнів досвіду самостійного рішення пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем, що становлять зміст освіти;
- оцінка освітніх результатів ґрунтується на аналізі рівнів освіченості, досягнутих учнями на певному етапі навчання [6,с.3-12].

Теорію освітніх компетенцій і компетентностей обґрунтовано в роботах вітчизняних учених – Н. М. Бібік, О. Я. Савченко, С. Е. Трубачевої та ін. Методичні аспекти проблеми розкриваються у публікаціях науковців – Т. М. Байбари, М. С. Вашуленка, О. В. Вашуленко, Н. А. Глузман, І. П. Гудзик, К. І. Пономарьової. Загальний аналіз сутності поняття «компетентність», порівняльну характеристику ключових компетентностей у європейських освітніх системах здійснили О. І. Овчарук, О. І. Пометун, О. І. Локшина.

Проблема перебудови й підвищення ефективності педагогічного процесу, надання йому особистісно зорієнтованого характеру може бути розв'язана лише за умови забезпечення високої професійної компетентності та відповідної майстерності кожного вчителя. Сучасний педагог повинен бути готовим до змін, виявляти ініціативу та творчість, йому необхідно позбутися стереотипів у діяльності, бути готовим до перегляду власних поглядів, постійно працювати над підвищенням власної професійної компетентності. Педагог, навчаючи інших, повинен не лише досконало знати свій предмет і володіти методикою його викладання, а й орієнтуватися в різних сферах громадського життя, бути культурною людиною в широкому значенні цього слова. Сучасний учитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо опановувати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, володіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Учитель має оволодіти всіма складовими професійної компетентності, зокрема когнітивно-технологічною, методичною, комунікативно-ситуативною, ауто-психологічною, кооперативною, валеологічною, загальнокультурною тощо, а також способами мотивації діяльності, навичками формування необхідних

компетенцій для здійснення професійного самовдосконалення на засадах компетентнісного підходу.

Конкурентоспроможність учителя на ринку праці визначається обсягом компетенцій у сфері професійної діяльності, залежить від рівня кваліфікації, педагогічного досвіду, майстерності, професійно значущих якостей особистості.

Рівень професійної компетентності вчителя — це його знання, вміння, особистий досвід. Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід. Поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності й характеризує його професіоналізм. Педагогічний професіоналізм, педагогічна компетентність — розглядається в контексті безперервної педагогічної освіти й педагогічної діяльності, вимог до вчителя і його підготовки. Але професійна компетентність учителя потребує постійного розвитку й удосконалення. Проблема підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів розглядається в різних аспектах у працях Ю. К. Бабанського, С. Я. Батищева, В. І. Бондаря, О. Н. Владиславлева, Ю. З. Гільбуха, С. У. Гончаренка, М. І. Дробнохода, С. Б. Єлканова, В. І. Лозової та інших.

Підвищенню компетентності учителя сприяє післядипломна освіта, яка тримається на трьох складових: самоосвіта, курсова перепідготовка, участь у методичній роботі.

Основним інструментом професійного зростання педагога і вдосконалення його майстерності є самоосвіта. Педагогічний словник так визначає поняття «самоосвіта»: «Самоосвіта, цілеспрямована пізнавальна діяльність, керована самою особистістю; придбання систематичних знань у будь-якій галузі науки, техніки, культури, політичному житті й т.д. В основі самоосвіти лежить цікавість того, хто навчається, в поєднанні з самостійним вивченням матеріалу» [12,с.362].

Важливою рисою самоосвіти вчителя є те, що результатом його роботи виступає не лише власне самовдосконалення в особистісному й професійному плані, а й розвиток учнів. Учитель повинен досягти успіху, щоб його досягли учні. Самоосвітню діяльність вчителя можна розглядати як сукупність декількох «само-»:

- самооцінка - вміння оцінювати свої можливості;
- самооблік - вміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- самовизначення - вміння вибрати своє місце в житті, суспільстві, усвідомлювати свої інтереси;
- самоорганізація - вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати, організовувати робоче місце та діяльність;
- самореалізація - реалізація особистістю своїх можливостей;

- самокритичність - вміння критично оцінювати перевагу та недоліки власної роботи;
- самоконтроль - здатність контролювати свою діяльність;
- саморозвиток - результат самоосвіти.

Саме формуючи цю сукупність «само-» можна передбачати свідому самоосвітню діяльність вчителя.

Здатність до самоосвіти розвивається в процесі роботи з джерелами інформації, під час аналізування та самоаналізування педагогічної діяльності. Потреба в самоосвіті може з'явитися на будь-якому етапі професійного становлення педагога. Нині її актуалізує впровадження Державного стандарту.

Наступною важливою складовою компетентнісного росту вчителя є курси підвищення кваліфікації, мета яких - активізація самоосвітньої діяльності педагогів у міжкурсовий період, підвищення ефективності навчальної роботи, виявлення науково-методичного рівня підготовки кадрів, їх інтереси та запити, спрямування уваги педагога на аналіз особистого досвіду викладання. На курсах підвищення кваліфікації використовують різні форми занять: лекції, практичні та лабораторні заняття, ділові ігри, бесіди за круглим столом, спостереження та аналіз навчальних та виховних занять у кращих школах міста, області.

В.О.Сухомлинський зазначав, що суттєвою умовою майстерності педагога є глибина знань, широкий інтелектуальний кругозір, а причиною її втрати окремими вчителями є їх "духовне окостеніння", яке виникає тоді, коли вони не поповнюють своїх знань. В.О. Сухомлинський вважав, що вчитель мусить постійно працювати над собою, і спинятися на досягнутому він не має жодного права. Навички і вміння вчителя, якими б досконалими вони не були, не можуть залишатися на тому самому рівні, інакше перетворяться в ремісництво.

Провідною ланкою в системі підвищення компетентності вчителів є внутрішньошкільна науково-методична робота, якісна організація якої забезпечує підготовку вчителів до здійснення інноваційної діяльності. Методична робота школи планується на основі аналізу діагностики і направлена на організацію допомоги вчителю в підготовці до роботи в сучасних складних умовах, допомагає обрати власний шлях використання інновацій у практичній діяльності. У вчителів школи достатньо розвинутий методичний арсенал традиційних і нетрадиційних форм і методів викладання. Крім того вчителі залучаються до участі у проектах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, до роботи в шкільних методичних об'єднань тощо.

Одним із шляхів підвищення фахового рівня і професійної майстерності є атестація учителів. Метою якої є стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, росту їх професійної майстерності,

розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу й авторитету, забезпечення ефективності навчально – виховного процесу. [2, с.4].

Отже, слід зазначити низку умов, що стимулюють професійне зростання вчителя й підвищення рівня його професійної компетентності:

- позитивний духовно-моральний імідж навчального закладу: сприятливі, інноваційно-творчі умови роботи; акцент на інноваційному, творчо - пошуковому компоненті методичної діяльності; особистісно-зорієнтована методична підтримка діяльності вчителя;
- довіра у колективі, можливість експериментувати, виявляти творчу ініціативу;
- налагоджена система методичної підтримки вчителя;
- любов до педагогічної професії, дітей;
- потреба у самовдосконаленні, зокрема в самореалізації та самоствердженні; можливість отримати визнання у колективі;
- систематична самоосвітня діяльність вчителя; – навчання на курсах підвищення кваліфікації;
- участь у проектах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, педагогічних майстернях, роботі методичних об'єднань, творчих груп тощо;
- позитивний приклад і вплив учительського середовища;
- об'єктивна оцінка праці, об'єктивний контроль, атестація;
- моральне й матеріальне стимулювання.

Отже, професійна компетентність учителя – це результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісно - діяльнісної сутності педагога. Значення педагога в суспільстві є визначальним: він не тільки сприяє розвитку учня як громадянина, а й фактично будує засади громадянського суспільства в повсякденній праці класу та школи. Потрібне усвідомлення суспільством важливої місії педагога для динамічного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/344/2013
2. Типове положення про атестацію [Електронний ресурс] – Режим доступу: zavuch.at.ua/2013-2014/Atestaciya/atestacija.doc
3. Сталий розвиток [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток
4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. - К.: К. І. С., 2004. - С. 47-53.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. - 2003. - № 5. - С. 34-42.
6. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев // Школьные технологии. - 2004. - № 5. - С. 3-12.
7. За ред. І.П. Зерона. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи.: К. - Вінол, 2000.- 636 с.
8. Маслікова І. Модель педагогічного керівництва самоосвітньою діяльністю педагогів у системі методичного менеджменту.//Управління школою, № 11, 2004.: «Основа».
9. Назар В.М. Методична робота з педагогічними працівниками у міжкурсовий період// Управління школою, №34, 2003.: «Основа».
10. Пехота О.М., Кітенко А.З., Лаборський О.М. Освітні технології.: К. - АСК, 2000. - 225 с.
11. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів.- 2005.- № 23.- С.18.
12. Професійна освіта: словник: навч. посібник / уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.